

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 398.21:728.81(497.4Dobrna)

Prejeto: 10. 10. 2014

Jože Hudales

doc. dr., Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana
E-pošta: joze.hudales@ff.uni-lj.si

Ljudsko izročilo o gradovih v okolici Dobrne

IZVLEČEK

Avtor v svojem prispevku najprej povzema doslej znano in objavljeno ljudsko izročilo o Kačjem gradu pri Dobrni in ga primerja z danes zapisanimi obranjenimi drobci izročila, ki jih je skupaj s skupino svojih študentov zbral na terenu v Dobrni in okolici maja 2014. Največ pozornosti mu vzbudi drobec izročila, ki govori o tem, da je bil dobrnski Kačji grad z (usnjenim) mostom povezan z bližnjim Gradiščem pri Dobrni – južno od cerkve sv. Nikolaja, ki je arheološko izpričana halštatska naselbina. Primerjava tega drobca z izročili o gradovih v t. i. Dobrnskem podolju pokaže, da najdemo izročilo o usnjenem mostu, ki povezuje srednjeveški grad in bližnji hrib z imenom Gradišče še vsaj v Vitanju, Vojniku, Lančpergu, Helfenbergu – gradovih v t. i. Dobrnskem podolju ali ob njegovih mejah. To po avtorjem mnenju dokazuje predkrščanske mitološke osnove tega izročila, ki je skorajda v vsaki zaokroženi naselbini v pokrajini postavil podobno »prizorišče« mitološke pripovedi, ki jo za zdaj še slabo poznamo. Na koncu avtor navaja še podobna izročila iz Moravske, Srbije in Hrvaške.

KLJUČNE BESEDE

Dobrna, slovenska mitologija, usnjeni mostovi, gradovi, gradišča, podzemni hodniki, Veles, Perun

ABSTRACT

THE CASTLES AT DOBRNA AND ITS SURROUNDINGS IN FOLK TRADITION

The author starts by summarising the previously known and published folk traditions concerning the Dobrna or Snake Castle (Schlangenburg), which he then compares to the preserved and now written fragments of an oral tradition he collected at Dobrna and its surroundings with a group of his students in May 2014. Most attention is devoted to a fragment which points to a (leather) bridge that once connected the Dobrna Castle with the nearby Gradišče pri Dobrni – a Hallstatt settlement according to the archaeological finds, situated south of the Church of St. Nicholas. The comparison of this fragment with traditions concerning the castles in the so-called Dobrna plain reveals that the tradition on a leather bridge connecting a medieval castle and the nearby hill named Gradišče can also be found at least at Vitanje, Vojnik, Lančperg, Helfenberg, i.e. the castles in the so-called Dobrna plain or on its fringes. In the author's opinion, this testifies to pre-Christian mythological bases of the tradition, through which almost every local settlement incorporated a similar »setting« of the mythological narrative that still remains largely unknown to us. The author concludes his contribution by listing a few examples of similar traditions in Moravia, Serbia and Croatia.

KEY WORDS

Dobrna, Slovenian mythology, leather bridges, castles, forts, underground passages, Veles, Perun

V zadnjih nekaj letih sem se veliko ukvarjal s krajevnim ustnim izročilom, ki sem ga vedno skušal povezovati v krajevno specifične celote in ga »lokalizirati« oz. ga kolikor je mogoče, natančno umestiti v lokalni prostor in povezati s konkretnimi ledinskimi imeni. Tako je nastala vrsta člankov o ustnih izročilih v različnih krajih Šaleške doline, kjer sem se pri interpretaciji lokalnih izročil opiral predvsem na nova spoznanja o temeljnem slovanskem mitu in o »sveti krajini«, ki so jo v zadnjih dveh desetletjih v svojih delih razkrivali avtorji Vladimir Toporov in Nikolaj Mikhailov, med našimi avtorji pa Andrej Pleterski, Zmago Šmitek, Vitomir Belaj¹ in drugi. V njih sem skušal povezati in ponovno interpretirati vse zapisane drobce ljudskega izročila v Šaleški dolini od 19. stoletja dalje predvsem v luči teh novih spoznanj. To je bila podlaga za moje prve »jezersko mitološke« zgodbe, ki so se pojavile v zadnjih nekaj letih: o Topolšici in Bevčah,² Stari vasi³ in v najobsežnejšem zapisu o Škalah⁴ in jezerskih zgodbah.⁵

V njih so mitološki drobci, ki smo jih prej razumeli predvsem kot skromne preostanke nekih splošnih in starih predkrščanskih in kasnejših verovanj in praznovterij, postavljeni v čisto novo luč. Natančna umestitev – »lokalizacija« – mnogih izročil je pokazala, da najdemo praktično v vsakem od omenjenih lokalnih prizorišč sledove predkrščanskega slovanskega mita, v katerem igrajo glavno vlogo trije najpomembnejši slovanski bogovi – brata Perun in Veles in njuna sestra/žena Mokoš (včasih tudi Živa). Tudi če se izročilo ne nanaša izrecno nanje, pa obstajajo sledovi njihove prisotnosti v vsaki krajini posebej. Odkar vemo, da so bili ti glavni slovanski bogovi v vsakem okolju prisotni in prostorsko razporejeni na določen način, je mogoče iz ostankov izročil in zgostitev starodavnih »svetih« toponimov v različnih krajevnih in ledinskih imenih razbrati ostanke te predkrščanske »svete pokrajine«. Če povzamemo čisto na kratko: za tako »organizacijo prostora« je značilna najprej opozicija med dvema slovanskima bogovoma: zgoraj je slovanski »beli« bog svetlobe in sonca – gromovnik Perun ali druge različne inačice njegovega imena, geografsko pa je njegovo bivališče navadno dominantna gora ali greben, pogosto s studencem ali izvirom. Njegov nasprotnik spodaj oz. na desni je bog podzemlja Veles, ki ga pogosto označujejo geografske lokacije, povezane z vodo, vlago, globino, podzemljem (jame), strmimi stenami, soteskami ipd. Ikonografsko ga povezujejo s kačo in zmajem. Med obema bogovoma je pogosto voda: jezero ali reka, ki na eni strani nakazuje povezanost z Velesom; tudi kača in zmaj sta vedno povezana z vodo. Toda na drugi strani je voda tretji element svetega trikotnika in simbolizira žensko bo-

ginjo plodnosti Mokoš, ki jo predstavljajo mokrota, tema, dolina, pa tudi plodnost, življenje in rojstvo. Imena, ki se uporabljajo zanjo, so različna; pogost je koren Mar- (Marjetica, Mara ipd.), pa tudi Živa, Deva.⁶ Tudi njena vloga je različna: na eni strani je lahko gromovnikova sestra ali hči, a je lahko tudi njegova žena; pogosto je ujetnica v Velesovem bivališču, od koder jo velikokrat reši le skok s strme stene v globino. Žato je toponim z imenom »Devin skok«, ki ga največkrat predstavlja prepadna stena, skala ali kaj podobnega, pogosto značilen za Velesova bivališča.⁷ Mokoš ali Živa je Perunova žena pol leta, nato pa pol leta Velesova ljubica ter posreduje med njima. V mitu vsako leto pride do velike bitke med bratoma Perunom in Velesom in prvi drugega z gromom (u)bije nekje na prostoru pod hrasti (Dobrava, Hrastovec ipd.) ter ga prežene v vodo oz. podzemlje. V mrzlem delu leta je Veles spet močnejši in se vrne, dokler ga poleti Perun spet ne premaga. Posamezna prizorišča tega mita pa predstavljajo v vsakem zaokroženem lokalnem okolju nekako »sveto krajino« in so v taki ali drugačni obliki obstajali povsod – je pa res, da se ostanki te mitske svete krajine v ledinskih imenih in drobcih izročila niso ohranili v celoti in le celovite obravnave lokalnih izročil in preostankov ohranjenih ledinskih imen nam lahko pokažejo njihovo temeljno istovetnost. Eden najmočnejših dokazov, da smo tak starodavni mitološki trikotnik v neki pokrajini našli, je dejstvo, da kót med Velesovim in Mokošinim krakom, merjeno od Perunovega svetišča, vedno meri okrog četrtrtino pravega kota – 22,5°, kar predstavlja tudi kót, ki ga napravi sonce med zimskim in poletnim solsticijem.⁸

Naslednji predmet mojega zanimanja so v zadnjih letih postala tudi tista ljudska izročila, ki se nanašajo predvsem na gradove. Ko sem leta 2011 pripravljajal prispevek za 12. mednarodno kastelološko konferenco v Ljubljani z naslovom *Castrum Bene: The castle as social space*,⁹ v katerem sem želel predvsem preučiti, kako se sodobne pripovedi o gradovih razlikujejo od vseh tistih številnih zapisov, ki so bili zapisani od Valvasorjevih časov pa vse do danes, mi je pri preučevanju gradiva zanjo prvič zbudil pozornost motiv usnjenih mostov, ki povezujejo dva bližnja (domnevna) gradova, čeprav so osrednji poudarki prispevka ostali drugačni. Sam motiv se mi je najprej zdel dokaj bizaren, čeprav je bil sicer podoben številnim zgodbam o podzemeljskih rovih, ki povezujejo en grad s sosednjim, z bližnjo cerkvijo ali pa s trgom/mestom pod njim. Za podzemne tunele med gradovi je pač veljalo, da ljudsko izročilo skorajda za vsak starejši srednjeveški grad pozna zgodbo o podzemnih rovih, a so doslej pri nas našli le nekaj ostankov ho-

¹ Njihove reference so navedene v seznamu na koncu članka.

² Hudales, *Bolnišnica Topolšica*, str. 18–22 in 15–17.

³ Hudales, *Drobci*, str. 9–11.

⁴ Hudales, *Škalske zgod(b)ovine*, str. 12–15.

⁵ Hudales, *Mesto*, str. 135–139.

⁶ Šmitek, *Mitološko izročilo*, str. 219–224.

⁷ Hudales, *Bolnišnica Topolšica*, str. 18–21 in tam navedena literatura.

⁸ Hudales, *Škalske zgod(b)ovine*, str. 13–14.

⁹ Hudales, *Castles in Slovene folk tradition*, str. 5.

dnikov na škofjeloškem gradu. Usnjeni mostovi pa so se v tem pogledu zdeli še večja stranpot ljudske domišljije, izročilo o njih pa še bolj bizarno in celo tehnično povsem nepredstavljivo, da bi dva sosednja gradova, ne glede na to, kako blizu ali daleč sta, povezoval most, ki bi bil povrhu še usnjen. A ugotovitev, da imamo s podobnimi izročili o usnjenih mostovih opravka tudi drugod po srednji Evropi, je vzbudila dovolj radovednosti, da so raziskovanja tovrstnih izročil postala še večji izziv, katerega prvi rezultat je bil moj daljši članek o gradovih in usnjenih mostovih iz leta 2013.¹⁰

Ob povabilu, da za tematsko – »dobrnsko« število *Kronike* napišem prispevek, je bila odločitev za nadaljevanje raziskave grajskih izročil razumljiva: odločil sem se preučiti bogato ustno izročilo, ki se nanaša na grad Kačnik – Šlangenburg nad Dobrno, ki je tudi edini lociran v današnji občini Dobrna, in ga ob tem primerjati še z gradivom, ki se nanaša na nekatere Kačniku najbližje gradove. Pri tem sem izbral najprej štiri gradove, ki so mu najbližje – v krogu pet kilometrov ali malo več; v razdalji, ki se jo je dalo pet premagati v uri ali dveh. To pomeni tudi prostorski okvir, v katerem so se ljudje nekdaj gibali zaradi svojih gospodarskih, političnih, zasebnih in drugih interesov in v katerega je segalo geografsko obzorje večine ljudi na tem območju. V njem so večinoma tudi iz osebne izkušnje poznali krajevne oz. lokalne posebnosti in značilnosti krajev, poznali ljudi in se relativno pogosto srečevali ali družili z njimi, poznali njihove pripovedi, izročila ipd. Tudi izhodišče analize – pripovedno izročilo, ki sem ga (i)zbiral, je bilo popolnoma jasno: brez grajskega pripovednega izročila, ki ga je že pred slabimi osemdesetimi leti objavil Janko Orožen, bi bila pač tovrstna analiza komajda mogoča, prav tako pa je bilo nujno Orožnovemu gradivu ob bok postaviti tudi drobce izročil, ki so se ohranila do danes.

Kmalu se je pokazalo, da je bil izbor krajev oz. lokacij gradov tudi dobro geografsko zaokrožen, saj se deloma pokriva z dolino Dobrnice, deloma pa sega tudi na območje Dobrnškega podolja, ki je seveda veliko večje od današnje občine Dobrna. Na severu meji na hribovje Paškega Kozjaka in Konjiške gore (meja tu poteka ob naseljih Lipje, Janškovo selo, Klanc, Žavr in Frankolovo), na zahodu meji na Velenjsko kotlino, na jugu na Ložniško gričevje (meja teče ob naseljih Črnova, Pristova, Hrenova in Vojnik), na vzhodu pa po potoku Tesnica – na severno voglajnsko gričevje, ki teče od Dramelj in se malo nad Šentjurjem izliva v Voglajno.¹¹

Izbor gradov, katerih zapisano izročilo bom v članku upošteval, pa je bil bolj jasen: v današnji občini Dobrna je predmet našega zanimanja lahko le dobrnški stari grad – Kačji grad, njemu najbližji

gradovi, ki so manj kot pet kilometrov oddaljeni od njega, pa so naslednji: vzhodno Lemberg, jugovzhodno Rabensberg – Lančperg ter Rožni vrh; poleg teh sta na zahodu in jugozahodu tudi šentiljski Gradič – Švarcenštajn in Soteska – Helfenberg, geografsko oddaljena kako uro ali dve hoda. Po primerjavi in razlage nekaterih drobcev izročila, ki jih najdemo v opisanem ožjem krogu, pa sem se včasih moral zateči še do nekoliko bolj oddaljenih, a zanimivih grajskih lokacij, ki pa vse ležijo ob mejah Dobrnškega podolja: severovzhodno od Dobrne do obeh vitanjskih gradov in obeh »gradov« nad Vojnikom in nazadnje proti jugovzhodu, kjer sta pri Šentjurju gradova Rifnik in Ploštanj, o katerih se je pripovedno izročilo, ki nas bo v članku najbolj zanimalo, ohranilo najbolj celovito.

Orožnovi Gradovi in graščine v ljudskem izročilu

Večino navedenih gradov je nekako »povezal« tudi že Janko Orožen, saj jih je pred slabimi osemdesetimi leti v svoji knjigi¹² navedel drugega za drugim; za navedbo izročil o gradovih Šaleške doline¹³ se Orožen skozi Hudo luknjo odpravi mimo Valdeka in »roparskih gradov« v Mislinjski dolini in nato opisuje grajska izročila od Vitanja (str. 139–140) in Lemberga (140–142) do dobrnškega Kačjega gradu (143–46). Sledijo še Rabensberg oz. Lančperg (str. 146–150), Rožni vrh ter Gorečka in Prešnik v Šmartinski dolini (str. 150–152). Zatem nadaljuje z gradovi širšega kroga: najprej Tabor, Frankolovo in Lindek in nato še oba vojniška gradova (str. 152–162). Prav na robu omenjenega območja Dobrnškega podolja sta še dva gradova, o katerih je izročilo, ki nas je med Orožnovimi zapisi izročil najbolj podrobno zanimalo, izjemno dobro ohranjeno s številnimi nadrobnostmi – Rifnik in Plaustein (str. 162–168).

Na območju omenjenih gradov Orožen navaja skoraj osemdeset pripovedi, za katere veljajo v glavnem iste značilnosti, ki jih ugotavljam za izredno bogata in obsežna ljudska izročila na celotnem slovenskem ozemlju. Ta množica zapisov najboljše dokazuje, da je skorajda vsak grad, dvorec, graščina v lokalnem izročilu pustil sledi, ki nakazujejo pomen gradov v prostorski organizaciji vsakega lokalnega okolja, pa ne samo v preteklosti, ko so v svojih lokalnih območjih vladali, ampak ostajajo pomemben del lokalne identitete – mnogokrat kar *genius loci* vsakega kraja. Orožen pravi, da nikjer na slovenskih tleh ni toliko (starih) gradov in graščin kot v porečju Savinje in Sotle, saj je bilo tukaj do leta 1140 središče savinjske mejne grofije, tu so imeli svoja posestva koroški krški škofje in nazadnje, tukaj so svoje gradove postavile številne močne plemiške rodbine, med katerimi iz-

¹⁰ Hudales, O usnjenih mostovih in gradovih, str. 7–31.

¹¹ Perko, Geografija Slovenije 3.

¹² Orožen, *Gradovi in graščine v ljudskem izročilu*.

¹³ Orožen, *Gradovi in graščine*, str. 109–134; večina zapisov o gradovih je objavljena tudi na spletu: http://sl.wikisource.org/wiki/Gradovi_in_gra%C5%A1%C4%8Dine_v_narodnem_izro%C4%8Dilu_I. Sneto 15. 5. 2014.

stopajo mogočni grofje Celjski. Vsi ti so prispevali h gradnji gradov, ki so bili bolj trdni, bolj mogočni in tudi bolj udobni kot drugod.¹⁴ Orožen je iz različnih objavljenih in rokopisnih zbirk, sam ter s pomočjo svojih gimnazijskih dijakov od leta 1931 do 1936 zbral in objavil več kot 350 pravljič, legend in drugih drobcev ljudskega izročila. Med temi so po njegovem mnenju najbolj pogosti motivi o gradbenih podvigih njihovih graditeljev, o globokih grajskih vodnjakih, podzemnih predorih, ki so peljali nekam na varno iz obleganega gradu, pripovedujejo, koliko trpljenja in solza podložnikov je bilo vgrajenih v mračne zidove grajskih ruševin.¹⁵ Orožen je opazil tudi zanimivo podrobnost, ki jo kaže izročilo o gradovih ter dvorcih in graščinah: viteški gradovi na skalnih strminah in na vrhu hribov so v ljudskem izročilu pustili mnogo več sledov: »... spomin na graščino je realen, spomin na grad pa bolj romantičen in slikovit«.¹⁶

Že Orožen pa je ugotovil tudi, da gradovi v ljudskem védenju, znanju in izročilu pomenijo še več; ljudsko izročilo na širšem ozemlju med Savinjo, Sotlo in Savo ne prezre prav nobenega gradu in nobene graščine. »Pozna jih celo več kot pisana zgodovina ... kajti srednjeveške gradove stavi tja, kjer so stale starejše stavbe, prazgodovinske, rimske, zgodneslovanske ...«. Dragocenost tega gradiva je Orožen videl sicer predvsem v dejstvu, da lahko tako na osnovi ustnega izročila utemeljeno domnevamo, kje so lokacije nekaterih gradov, ki na terenu niso več vidne, iz drugih virov pa njihove lokacije ni mogoče natančno določiti,¹⁷ zato bi zapisano izročilo lahko predstavljalo neke vrste ka-žipot za nadaljnje raziskovanje, razkrilo kakšno novo arheološko najdišče ipd.¹⁸ Take obetajoče lokacije se najpogosteje skrivajo za ledinskim imenom Gradišče, ki se pojavlja v mnogih Orožnovih grajskih pripovedih kot še ena lokacija zdavnaj izginulega gradu.

Po drugi strani pa je res, da bi bilo treba do Orožnovega gradiva vendarle vzpostaviti kritično distanco. Že pred nekaj leti sem iz zanesljivih virov izvedel, da so vsaj nekateri njegovi zapisi, ki so mu jih pripovedovali oz. zapisovali številni njegovi gimnazijski dijaki v tridesetih letih 20. stoletja, vsaj deloma izmišljeni. Za Šaleško dolino zagotovo vemo, da nekateri zapisi niso bili zabeleženi na terenu, ampak so »nastajali« kar med vožnjo z vlakom iz Velenja do Celja.¹⁹ Drugo poročilo o podobnih dijaških postopkih pa prihaja iz Šentjurja, kjer so nekateri dijaki nekajkrat prosili »pridno« sošolko, naj »odkrije« novo grajsko pripovedko in jo posreduje profesorju Orožnu, da bi

se tako izognili spraševanju.²⁰ To seveda ne pomeni, da so bila vsa dijaška poročila (deloma) falsificirana, vendar pa je poslej treba prav vsako poročilo kritično preveriti in ga primerjati z vsemi (sicer redkimi) poročili pred letom 1936 in po njem ter jih poskusiti najti tudi v današnjem lokalnem okolju, in to za vsako grajsko lokacijo posebej. Tako obsežna naloga bo najbrž ostala neizpolnjena, saj nam stopnja ohranjenosti današnjega ljudskega izročila v primerjavi z Orožnovim časom kaže, da tega ne bo več mogoče storiti. Izročilo naglo izginja iz spomina ljudi, od nekaterih še dokaj celovitih pripovedi pred osmimi desetletji ostaja le stavek ali dva. Edina možnost preizkusa veljavnosti in zanesljivosti zapsanega Orožnovega izročila zato ostaja presoja z vidika podobnosti motivov v različnih krajevnih kontekstih. Povsem neverjetno je namreč, da bi si podobne ali celo istovetne motive izmislili prav vsi Orožnovi sodelavci – dijaki.

Ljudska izročila o Kačjem gradu

Orožen izročila o dobrnskem Kačjem gradu začena z grozljivim dogodkom, ki naj bi se zares zgodil leta 1478 in je bil povezan z Viljemom Dobrnskimi, ki je bil menda tako nagle jeze, da je nekoč »pograbil svojega lastnega otroka in ga treščil ob zid. Otrok je bil takoj mrtev ...«, graščak pa je potem za pokoro vstopil v celjski minoritski samostan.²¹ Ljudsko izročilo je potem ta dogodek takole povežalo s tri stoletja poznejšo porušitvijo, ki se je zgodila leta 1773:²² »Kmalu je prišla kazen božja. Neke noči je graščak začul trkanje in pokanje. Grad se je začel podirati in je pokopal graščaka pod seboj.«²³ Še eno izročilo o koncu Kačjega gradu je vsaj kronološko dokaj natančno naslonjeno na resnični dogodek – porušitev gradu leta 1773, saj Orožen zapiše: »Osemdesetletni starček je pripovedoval sledečo zgodbo osemdesetletni starki, ko je bila še mlada: Moja mati je služila v starem gradu pri Dobrni.«²⁴ Zgodba sicer pripoveduje o »velikanski kadi, ki je bila polna samega zlata« in jo je čuval »velik, črn maček s svetlimi očmi. Ta maček je bil sam vrag.« Še eno zanimivo podobnost z resničnimi dogodki ob porušitvi ponuja izročilo: vrag zahteva od graščaka, da se izseli iz gradu do velike noči.²⁵ Tudi nadaljevanje v veliki

¹⁴ Orožen, *Gradovi in graščine*, str. 7.

¹⁵ Prav tam, str. 6.

¹⁶ Prav tam, str. 7.

¹⁷ Prav tam.

¹⁸ Prav tam, str. 7–8.

¹⁹ Podatek mi je že pred dobrim desetletjem zaupal znani velenjski zgodovinar, ki mu je eden od njegovih siceršnjih informatorjev o zgodovini doline, ki je v Orožnovi knjigi res naveden kot sodelavec pri zbiranju gradiva, zaupal svojo mladostno »pregreho«.

²⁰ Tudi identiteta te dijakinje je znana avtorju članka.

²¹ Orožen, *Gradovi in graščine*, str. 143. Objavljeno na spletnem naslovu: http://sl.wikisource.org/wiki/Dobrna-Ka%C4%8Dji_grad. (20. 1. 2014).

²² Gl. članek Borisa Golca o zrušitvi starega dobrnskega gradu v tej številki *Kronike*.

²³ Orožen, *Gradovi in graščine*, str. 144.

²⁴ Kratek izračun pokaže, da bi lahko »osemdesetletna starka« slišala omenjeno zgodbo, ko je bila mlada – torej okrog leta 1860 ali malo prej, »osemdesetletni starček« pa bi bil lahko rojen v sedemdesetih letih 18. stoletja, potem ko je njegova mati nehala služiti na gradu, kar zgodbo o porušitvi dobrnskega gradu postavlja natančno v tisti čas, ko se je ta zares zgodila.

²⁵ Golec (Zrušitev starega dobrnskega gradu, v tej številki *Kronike*) navaja, da je grajska gospoda grad zaradi zrušitve zapustila prav na velikonočno nedeljo leta 1773.

meri korespondira z resničnostjo, ki jo dokumentirano opisuje Boris Golec: »*Gospodar se je preplašil; hitro je zbral svojo ropotijo in se za prvo silo preselil v neko zapuščeno kočo. Nato si je postavil lep, nov grad (tj. sedanjo graščino).*«²⁶

Tudi zgodba o grajskem strahu, ki jo je, kot piše Golec, pred stoletjem in pol opisal Franc vitez Gadolla,²⁷ je preživela vse do Orožnovega časa: »*Mnogo se pripoveduje o možu, ki se potika po razvalinah ter ropoče in tuli. Nekoč so dečki metali skozi line kamenje, klicali moža in ga dražili: 'Ako si lačen, jej kamenje!' Nenadoma pogleda skozi okno mož ogromne postave in glave, podobne petelinjemu grebenu. Strašno zatuli in zažuga z rdečo roko. Dečki preplašeni zbeže. Ta mož je bil nekdanji graščak. Radi njega nihče ne hodi rad v mraku ali ponoči mimo razvalin.*« Zaklad in hudič pa sta ostala na gradu – tako kot se spodobi za izročilo, povezano z večino grajskih ruševin pri nas, in čeprav so si menda le redki upali na grad, so ga mladi fantje pa tudi starejši tudi tu poskušali najti. Razlog, da jim ni uspelo, so iskali v drugem izročilu, ki pravi, da so zaklad »*ponoči skrivoma z Marovškovimi volmi prepeljali*« na Lindeški grad.

Najmočnejše povezave z mitologijo na dobrnskem gradu lahko najdemo v omembah kač. Nemško ime Schlangenburg sicer povezuje dobrnski grad s kačami, kar je bilo vsaj deloma povezano s povzdigom lastnika gradu Janeza Matija Gačnika v plemiški stan v 17. stoletju, a je lahko povezano tudi s starejši-

mi mitološkimi predstavami o gradovih. V številnih grajskih izročilih kače pogosto nastopajo kot čuvarka različnih zakladov, vhodov v podzemne hodnike, kleti in druge prostore, kjer se skrivajo zakladi. Tudi dobrnsko grajsko hčer, ki ji je bilo prerokovano, da jo bo ubila strela (tj. mitološko orožje predkrščanskega sončnega boga), starši skrijejo »globoko v klet«,²⁸ a se tam spoprijatelj z drugo nasprotno mitološko figuro – kačjo kraljico, ki v mitologiji skupaj z zmajem večkrat nastopa kot čuvarka podzemnega sveta in je povezana z bogom podzemlja Velesom. V krščanski dobi so sledi Velesovega kulta pogosto prekrstili v kraje, kjer utegneš imeti opravka s hudičem ali zlodejem in zato tudi v neposredni okolici gradu (in Dobrne) še danes srečamo vrsto imen, kot so Hudičeva luknja in Hudičev graben, Zlodejev vrh ipd.²⁹

Omenimo še en zanimiv zapis ljudskega izročila pri Orožnu: poslednji graščak na starem dobrnskem gradu je nastopil tudi kot zaščitnik cerkve sv. Miklavža pri Dobrni: »*Gospod dekan iz Nove cerkve so prišli nekoč k cerkvi sv. Miklavža, da bi odpeljali drugam dragocenosti. Prišli so z volmi in vozovi. Mežnarica je vprašala in prosila za svet dobrnskega gospoda. Ta ji je odgovoril: Ne pustite jih v cerkev, kar zaklenite jo! V njej se nahaja tudi moj patron sv. Francišek. Ako pa gospod dekan ne bi hoteli oditi, jim vrzite ruto preko glave in zbežali bodo. Tako je res bilo.*«³⁰

S tem izročilom si ne bi mogli kaj dosti pomagati, če ne bi prav v današnji čas preživelo izročilo, ki

Razvaline Kačjega gradu z vzhoda.

²⁶ Orožen, *Gradovi in graščine*, str. 144.

²⁷ Gl. članek Borisa Golca o zrušitvi starega dobrnskega gradu v tej številki *Kronike*.

²⁸ Orožen, *Gradovi in graščine*, str. 143.

²⁹ Pleterški, *Strukture tridelne ideologije*, str. 69.

³⁰ Orožen, *Gradovi in graščine*, str. 144.

Pogled s Kačjega gradu proti Gradišču in cerkvi sv. Nikolaja.

ga Orožen ali njegovi zapisovalci dijaki niso zaznali. To izročilo povezuje cerkev sv. Nikolaja (422 m. n. v.), ki leži na sosednjem gričku v naselju Vrba in je v neposredni bližini hriba Gradišče, ki je očitno ljudem nekdanj predstavljal prej omenjeni grajski dvojček Kačjega gradu. Na vprašanje, ali so kdaj slišali o mostovih med gradovi, smo pri kmetu Jakobu, ki živi v neposredni bližini Kačjega gradu (razvalina je na njegovem svetu), v letu 2014 dobili odgovor: »Ja, to pravijo, da je bilo to jezero na Dobrni. Je bilo jezero, pa da je bilo do unega grada tam, ko je cerkev /...sveti Miklavž.../, samo cerkev je bolj levo, čez hrib gor na desno je bil pa grad... Na vrhu tistega hriba je bil grad... Je bilo povezano z mostom, s kakšnim mostom, menda iz kakimi kožami ali kaj.« Ruševine gradu naj bi bilo po njegovem pripovedovanju moč videti še danes na vrhu Gradišča, ki je v lasti kmetije Stražišnik.³¹

Tako se torej Orožnovim zapisanim izročilom o Kačjem gradu v današnjem izročilu pridržuje še jezero, ki je valovilo od Kačjega gradu, prekrivalo današnjo Dobrno ter segalo na drugo stran doline do izginulega gradu na Gradišču, ter izročilo o usnjenem mostu, ki je segal od enega do drugega. Morda tudi patron podružnične cerkve sv. Nikolaja, ki ima oblast čez vode (v tem seveda nekoliko spominja na Velesa) in je zaščitnik mornarjev, ribičev in brodnikov, ni tam čisto po naključju; cerkve sv. Nikolaja pogosto najdemo ob pomembnih pomorskih ali rečnih plovnih

poteh. Taka slika »historične« doline Dobrne je dokaj podobna »historični« sliki sosednje Šaleške doline, ki jo je po ljudskem izročilu prav tako pokrivalo jezero, nad katerim se je dvigalo vrh Velikega gradišča z gradom (Lilienberg), ki ga na terenu ni več mogoče videti. Grad na Velikem Gradišču naj bi bil dvojček z »gradom« na škalskem hribu, kjer sledov gradu tudi ni bilo več, ker je po ljudskem izročilu na njegovem mestu nastala cerkev sv. Jurija. Prav cerkve sv. Jurija so še močnejše kot sv. Nikolaj povezane z mitološkim Velesom in so pogosto nastajale v bližini njegovih svetišč, saj je sv. Jurij ubijalec in zmagovalec nad njegovim zmajem. Pa še eno podobnost je moč opaziti; tudi v Šaleški dolini najdemo na pobočju Gradišča ledinsko ime Stražja, ki spominja na dobrnskega Stražišnika.

Tudi sicer lahko ugotovljamo, da so Stražišče, Stražja, Stražišnik in podobna ledinska in domača imena, podobno kot Tičnice, zelo pogosti spremljevalci imena Gradišče in jih pogosto najdemo v bližini številnih Gradišč. Pomen oz. namen je jasen in razumljiv. Opozorimo lahko še na orientacijo dobrnskih grajskih »dvojčkov«; kolikor je mogoče presoditi, ta ni slučajna, ampak se orientira v glavnem na črti vzhod–zahod z manjšimi odstopanji, ki pa bi jih veljalo tudi terensko izmeriti in ugotoviti, ali se ta pokriva tudi s kakšnimi koledarskimi mejniki v letu oz. ali imajo vzhodi in zahodi sonca na enakonočje ali pa najkrajši ali najdaljši dan v tej organizaciji prostora tudi kak poseben pomen.

Sicer pa lahko že na primeru danes ohranjenih izročil, kolikor smo jih v okolici Kačjega gradu uspeli najti, ugotovimo: od vseh relativno bogatih predvoj-

³¹ Fijavž idr., Zgodbe o gradovih, usnjenih mostovih in podzemnih predorih. Terenski zapisi Hudales: avtor je v juniju in juliju 2014 tudi sam preveril in dopolnil vse študentske terenske zapise.

Cerkev sv. Nikolaja v Vrbi.

nih pripovedi, ne glede na to, koliko jih lahko pripišemo »najstniškim izumljenim tradicijam« pred osmimi desetletji, so preživele le kratke pripovedi, v katerih so pogosto vse nekdanje pripovedi združene v eno samo – zelo kratko:

»Kačji grad se pa vidi tu doli. So bili ti graščaki in so bili tako hudobni. Moja praprababica je bila tam blizu doma. Hlapci so morali pa tlako delat. So jih poklicali od vsake hiše, in kdor ni prav delal, so jih ... saj danes se ne vidi več, ko je vse razkopano ... so imeli tak stolp in so jih noter metali in so jih potem noter kače pojedle. Te kače so potem bile take, da se graščaki niso več upali tam živeti in so si sezidali Novi grad v Dobrni in so šli potem tja živeti. Kačji grad je pa propadel.«³²

Izročila o gradovih Lemberg, Lančperg, Rabensberg, Rožni vrh in Helfenberg

Tudi za vse te gradove velja, da so bili v Orožnovem ljudskem izročilu njihovi gospodje do svojih podložnikov neusmiljeni in kruti; lančperška gospoda je svoje »kmete strašno mučila«,³³ na gradu Rožni vrh so imeli podzemno ječo, v katero so metali nesrečne podložnike, ki jih tamkajšnji graščak ob odpravi podložništva ni hotel izpustiti, pa so po odkritem podzemnem rovu »vdrli v ječo in jih osvobodili. Mnogi od nesrečnežev so bili gluhi, slepi, bromi itd.«³⁴ Helfenberški gospodje so bili prav tako okrutni in še pravi roparski vitezi, ki so obvladovali pot, ki je pri-

hajala iz Savinjske doline in se pod njihovim gradom cepila na dobrnsko, velenjsko in šentiljsko pot. Tu so »oprezali in napadali. Marsikoga so oropali in vrgli v globoko ječo, kjer je našel družino nesrečnih kmetov. Bilo je tako hudo, da so nesrečne žrtve zdihovale po človeški in božji pomoči. Zato je grad dobil ime: 'Hrib pomaganja' – Helfenberg.« Tudi na Lembergu so s svojimi tlačani strašno strogo postopali in jih mučili s strahovitimi mučilnimi napravami.³⁵

Bili pa so seveda tudi bogati in zlasti za enega od lančperških graščakov ljudsko izročilo trdi, da je bil bogatejši od grofa Celjskega. Eden od njih je v ruševinah »pred smrtjo zakopal svoj denar in nihče ga še ni našel«. Poskušali pa so, in Orožen navaja pripoved *Kmet in njegov sin kopljeta zaklad na Lančpergu*,³⁶ ki pripoveduje o šmartinskem »Kovaču Brdavsu«³⁷ in njegovem sinu, ki sta ob iskanju zlata naletela na votlino, pred katero je zaklad čuvala »čudna prikazen, ki je odnesla sina, oče pa je komaj ušel«. Natanko ob letu je Kovač Brdavs uspel sina rešiti s pomočjo »enoletne leskove palice, ki je rasla na takem prostoru, kamor ne pridejo sončni žarki«³⁸. Zadnja Orožnova pripoved o Lančpergu pa že pripoveduje, da je hudič tudi ta zaklad preselil z Lančperga na Lemberg.³⁹

Kljub nedvomno mitološkim prvina omenje-

³² Vrbič, *Arheološka topografija*, str. 120.

³³ Orožen, *Gradovi in graščine*, str. 146.

³⁴ Prav tam.

³⁵ Orožen (*Gradovi in graščine*, str. 142) omeni in podrobneje opiše jahanje osla in železno deklico.

³⁶ Prav tam, str. 149.

³⁷ Tale kovač Brdavs zaradi svojega imena močno spominja na kako dijaško invencijo ljudskega izročila, ki jo je Janko Orožen morda spregledal.

³⁸ Orožen, *Gradovi in graščine*, str. 149.

³⁹ Prav tam, str. 150.

Pogled s Kačjega gradu proti novemu dobrnskemu gradu in po dolini Dobrnice.

nih zgodb pa so zagotovo najbolj zanimiva izročila o lančperških povezavah s grofi Celjskimi, s katerimi so bili menda v tesnem sorodstvu: »*Pripovedujejo, da je živel na Lančperku grof, ki je bil brat nekega Celjskega grofa. Oba brata sta si bila tako dobra, da sta drug drugemu z ognjem ali strelom naznanjala, kdaj bo šel kateri izmed njiju k zajtrku, obedu ali večerji. Ta ljubezen se je polagoma spremenila v sovraštvo. Lančperški grof je namreč obogatel in njegov brat mu je bogastvo zavidal. Sovraštvo je postalo tako veliko, da je Celjski grof svojega lančperškega brata ubil ali ustrelil.*«⁴⁰

Naslednja izročila natančneje povzemajo razlog za nenadno sovraštvo: »*Nekdaj so pripovedovali: Grof Friderik ni mogel trpeti, da bi mu gledali sosedje skozi okno v skledo, kadar je jedel. Zato je ukazal Rabensberg razdejati.*«⁴¹ Oba gradova sicer imata viden stik in je z enega mogoče videti drugega, a prevelika oddaljenost med obema gradovima omogoča pač le metaforično »gledanje v skledo«. Druga zgodba pa že močno spominja na mitološke prvine borbe med bratoma, od katerih ima vsaj eden močno povezavo s soncem:

»*Star kmet Žnidar – Jurek, ki je imel svoje posestvo tik ob Rabensbergu, je pripovedoval pred dobrimi štiridesetimi leti: Na vrhu rabensberskega stolpa je bila bleščeča zlata zvezda, ki je metala solnčne žarke na gornjeceljski grad, in sicer naravnost v grofovo sobo. Grof je bil tako nejevoljen, da je ukazal svojemu poveljniku, naj vrže zvezdo s stolpa in naj podere tudi stolp.*«⁴² In nazadnje – zvezda, ki je tako motila Celjskega, je bila po dru-

gi ljudski pripovedi pravzaprav na sosednjem 606 m visokem Aleksandrovem vrhu: »*Nad Lančperkom je Aleksandrov vrh, ki se je poprej imenoval 'Likaštok'. Pravijo, da je bila na tem hribu tista zvezda, radi katere je Celjski grof Friderik Lančperk razdejal.*«⁴³ Povezavo s soncem pa nakazuje tudi datum. Lančperk naj bi bil razdejan na praznik sv. Cirila in Metoda, ki v katoliški cerkvi godujeta 5. julija, slaba dva tedna po kresu. Menda so v Orožnovih časih na predvečer obeh svetnikov še kurili na razvalinah gradu kres,⁴⁴ kar spominja na kresove na moravskem Hradištku, ki jih omenjam na koncu prispevka.

Današnje izročilo o Lančperku je podobno kot pri dobrnskemu gradu mnogo skromnejše; zaklad se je spremenil v verigo, zlata zvezda je postala celo ogleddalo, in domačinka, ki živi pod gradom, pravi: »*Slišala sem, da je bila pri gradu neka luknja, za katero ne vejo, kako se pride notri, ker je človek, ki je vedel zanjo, prej umrl, preden bi to povedal. Vhod naj bi bil na drugi strani hriba (torej z nasprotne strani, kot leži vas). Tam naj bi bili včasih Celjski grofje in naj bi imeli luknjo, v kateri je shranjena neka veriga.*« Omenjala je tudi zvezdo nad Celjem (!) in slišala, da naj bi celjski in lanšperški grof streljala drug na drugega.

Drug domačin, ki pripada stari rodbini Apotekarjev⁴⁵ in se sicer zelo zanima za lokalno zgodovino,

⁴³ Prav tam, str. 148.

⁴⁴ Prav tam. Praznik slovanskih apostolov bratov Cirila in Metoda najbrž nima nekih predkrščanskih mitoloških pomenov in se v katoliški cerkvi praznuje 5. julija.

⁴⁵ Člani družine iz Rup, ki še zdaj nosi priimek in domače ime Apotekar, naj bi po ljudskem izročilu kot zeliščarji služili lančperškemu gospodom.

⁴⁰ Prav tam, str. 147.

⁴¹ Prav tam.

⁴² Prav tam, str. 147–148.

Pogled na Gradišče z ruševinami Lančperga (levo), Strgarjev (Aleksandrov) vrh in Tičnico.

pa je pripovedoval, da je grad Lančperg stal na ledini, ki se še danes imenuje Gradišče: »Lanšperški graščak je s svojim ogledalom motil Celjskega, ko je ta obedoval, da bi ga jezil. Zato mu je Celjski graščak s topom zasul grad.« Najbolj zanimiva pa je njegova pripoved o dveh drobcih izročila, ki jih pri Orožnu ne najdemo: »Se pa po nekih legendah omenja tudi most iz kož, to ste verjetno že slišali, da naj bi bil do tja dol, do tistega hriba, od zadaj pa je Aleksandrov vrh. Ta vrh se pa imenuje, uganite po kom ... Po Aleksandru Karađorđeviću, ker naj bi se izgubil tam ... To drži.«

Marija Trobec, ki je več kot dve desetletji zbiralala gradivo za knjigo *Naše korenine. Ne smemo jih pozabiti: Šmartno v Rožni dolini od davnih časov do današnjih dni* (izšla 2011), je iz pripovedi številnih domačinov o gradu strnila takšnele zgodbo:

»Ljudsko izročilo pripoveduje tudi o visečem mostu iz ustrojenih volovskih kož. Ta naj bi povezoval grad in sosednji Likastok ali Strgarjev vrh. Zaradi usnjenega mostu se je vrh prvotno imenoval Lederštok. Druga legenda pripoveduje, da so grad in Strgarjev vrh povezovala tlakovane poti, po njih naj bi se sprehajala grajska gospoda. Med obema vrhovoma naj bi bili tudi čudoviti grajski vrtovi.⁴⁶ Pod gradom je bila velika votlina, za katero ni jasno, čemu je služila, kmetje so jo pozneje zasuli z zemljo. Zanimiva je pripoved, da se je na Strgarjevem hribu ob obisku teh krajev izgubil kralj Aleksander, od tod tudi ime Aleksandrov vrh. Na Strgarjevem vrhu je star, okoli 60 m globok vodnjak, v globini so

obokani stranski kanali ... Po ljudskem izročilu naj bi se na območju zaselka Jezerce do Rup razprostiralo jezero, imenovano Wirt.«⁴⁷

Tako imamo poleg usnjenega mostu, ki povezuje Lančperg in vsaj starodavno zidano stavbo – štok, če že ne grad, Gradišče in nazadnje tudi jezero v bližini. Poleg tega pa natanko med hribom, na katerem je stal Lančperg, in Aleksandrovim vrhom v smeri proti Lembergu stoji obli grič, ki ga Albin Apotekar opiše takole: »Tam, če gledate geodetsko, so stara imena, je pa kraj Gavge. Tam so bile vislice od Lemberškega gradu,⁴⁸ ki je za razliko od Celjskega imel pravico krvnega sodstva in je bil Lemberg prej trg kot Celje mesto.« Po podrobnem terenskem poizvedovanju se je nedvomno pokazalo, da je obli griček, pod katerim stoji danes že opuščena Florjanova domačija, na vrhu popolnoma izravnana in ga domačini poznajo tudi kot ledinsko ime Tičnica. Tudi Orožen očitno opiše isto lokacijo, ko pravi: »V smeri proti Lembergu je malo nižje Lančperka mala vzpetina, na kateri so zdaj njive. Nekdaj pa je bil tu velik gabrov gozd, ki je služil graščakom kot ptičnica.« Gre torej za zanimivo ujemanje pomena ledinskega imena Gavge, ki marsikje po Sloveniji pomeni arheološko lokacijo, na kateri so domačini kdaj odkrili ostanke človeških pokopov. Niso si jih znali drugače razložiti, kot da je šlo za mesto, kjer so stale vislice in kjer so pokopavali obsojence, ki niso smeli biti pokopani v posvečeni zemlji katoliških pokopa-

⁴⁶ Lepe in tlakovane poti se ob usnjenih mostovih omenjajo tudi v hrvaških in nemških pripovedih o usnjenih mostovih. Prim. op. 62.

⁴⁷ Trobec, *Naše korenine*, str. 25–26.

⁴⁸ Ljudsko izročilo lemlberške vislice tudi postavlja na hrib Gradišče, a na tistega nekaj sto metrov vzhodno od gradu Lemberg, kar je seveda mnogo bolj verjetno (glej Slatinek, *Lemberg*, str. 127).

Pogled z Lančperga na Lemberg in Gradišče ob njem.

lišč. Po drugi strani ljudsko izročilo pritrjuje mnenju ljubiteljskega raziskovalca ledinskih imen Gradišče Leopolda Severja, ki je ob dolenskih Gradiščih, poleg starih poti, čaščenih voda, sledov metalurške dejavnosti, ledinskih imen, povezanih s konjerejo, arhaičnih imen voda in izkopanin, vedno opazil tudi »oblat grič v bližini gradišče« z imenom Tičnica. Ta po njegovem mnenju pomeni železnodobno pokopališče po pticah – ticah »ki so imele v davnini pomembno vlogo v življenju ljudi, zlasti pri povezavi med nebom in zemljo.«⁴⁹ Če se od Tičnice spustimo navzdol po strmem gozdnatem pobočju Strgarjevega hriba proti Dobrni, prav kmalu pridemo do skalne pečine, izpod katere izvira večji potok, ki teče v Dobrnico. Domačini iz Rup kraj še vedno imenujejo Pekel, ker naj bi bilo tam moč srečati hudiča. Nekdaj je ta kraj pač pomenil domovanje Velesa,⁵⁰ saj je blizu vode in s popolno scenografijo za ljudske predstave o vходу v spodnji svet. Tako tudi tu Velesovo – hudičevo domovanje najdemo čisto blizu kraja, kjer tudi sicer najdemo mitološko figuro, ki je blizu sončnemu božanstvu (lančperški grof in njegova zlata zvezda na Gradišču); Veles, njegov brat in tekmeč, je tako kot vedno tudi tu dobil svoje mesto neposredno pod njim in blizu vode.

Nazadnje omenimo še, da imamo Gradišča tudi v bližini vseh ostalih Dobrni bližnjih gradov. Vzhodno od domnevne lokacije gradu Rožni vrh je hrib z imenom Gradišče (395 m. n. v.), ki ga Orožen ne omenja. Prav ob njegovem vznožju je zaselek Jezerce pri

Šmartnem, kjer naj bi se začejalo nekdanje jezero, ki je segalo do naslednjega Gradišča, na katerem je stal Lančperk. Seveda pa ima svoje Gradišče tudi Lemberg in tudi ta grad je bil po izročilu z njim povezan s podzemnim hodnikom, ki ga je čuvala velika kača:

»Vzhodno od leberskega gradu je nekoliko višja vzpetina, imenovana Gradišče. Njen vrh je lepo izravnano. Dandanes so na Gradišču travniki, prej pa je bilo zasajeno z lepo vinsko trto. V še večji preteklosti je bil na Gradišču gradič. Iz leberskega gradu je vodil vanj podzemeljski hodnik. Ta hodnik je hotel nekoč neki mož odkriti. Ali svoje namere ni izvedel. Ustrašil se je velike kače, ki ga čuva. Čuje se tudi mnenje, da so bile nekoč na Gradišču leberske vislice. Tisti rov je imel na Gradišču svoj izhod tam, kjer je še zdaj skupina starih lip.«⁵¹

In nazadnje – Orožnov opis Gradišča, povezanega z gradom Helfenberg – Soteska⁵² je še bolj poveden:

»Soteski gospodje bi bili radi spravili ceste in kmete pod še večjo svojo oblast. V ta namen so se odločili, da si na nasprotni strani doline zgrade še en grad. Izbrali so si zanj vrh, ki se imenuje Gradišče ter pripada skupini, imenovani Kjumberg.⁵³ Danes je Gradišče lepo gozdnato. Soteski gospodje so dali vrh lepo izravnati in kmetje so začeli voziti kamenje za novi grad. Grajski biriči so jih silno priganjali. Že so zidarji začeli zidati temelje. Toda razsrjeni kmetje so vedno ponoči razdrli zid, ki so ga zi-

⁵¹ Orožen, *Gradovi in graščine*, str. 148.

⁵² Prav tam, str. 58 in spletna stran: <http://sl.wikisource.org/wiki/Soteska-Helfenberg>.

⁵³ Med gradom Helfenberg (Škrinlov grad) in Gradiščem – Kjumbergom (626 m. n. v.) ob današnji cesti Celje–Velenje tečeta Socka in Pirešica.

⁴⁹ Sever, *Prazgodovinski svatje*, str. 72.

⁵⁰ Terenski zapisi J. Hudales: 12. 10. 2014.

Levo Gradišče (Kjumberg) in desno hrib, na katerem še stojijo skromni ostanki Helfenberga.

darji podnevi zgradili. Tako so kmetje preprečili gosposko namero. Da se jim je posrečila, bi bil most vezal oba grada, starega in novega.« Tako imamo v tem zapisu spet opravka z mostom, ki pa ga nazadnje le niso uspeli zgraditi. Namera se ni uresničila zaradi zapleta, ki je v mitoloških pripovedih o zidanju mostov (in gradov ter drugih velikih gradbenih projektov) pogost in znan po vsej Evropi. Vse, kar so podnevi zgradili, so take ali drugačne sile ponoči razdrle, le da je bil krivec ponavadi hudič, ki je po prihodu krščanstva dostikrat zamenjal kako pogansko božanstvo, najpogosteje prav Velesa. Ponavadi je razdiralno delo hudiča ustavila šele pogodba z njim ali človeška žrtev, ki jo je bilo treba živo zazidati v temelje nove stavbe.⁵⁴

Sicer pa je grad Helfenberg po ljudskem izročilu vendarle imel tudi podzemni hodnik, ki je vodil približno v isto smer: »Iz gradu je vodil podzemeljski hodnik na dno Socke. Neki moški so baje že hodili po njem. Škrilin⁵⁵ pa je mnenja, da je segal samo do polovice hriba. Na vrhu se je hodnik začel v podzemeljskih prostorih gradu, kjer so podjetni kopači nekoč iskali zaklad, pa našli sod starega vina.«⁵⁶ Še nekaj povezuje Helfenberg z nekaterimi ostalimi obravnavanimi gradovi in »njihovimi« Gradišči. Tudi tu najdemo zahodno od gradu ledino (in kmetijo) z imenom Jezerčan in tudi tu lahko med Jezerčanom, Helfenbergom in vrhom Kjumberga potegnemo črto, ki je le malo odklonjena od smeri vzhod–zahod.

S tem zanimive mitološke prvine grajskih izročil o najbližjih grajskih sosedih Dobrnškega gradu niso izčrpane. Naslednje izročilo tudi graščaka z Rožnega vrha postavlja ob bok različnim mitološkim figuram. Poleg rožnovrške graščine je »baje stalo drevo, ki je imelo tri vrbe. Na enega izmed njih je splezal na sveti večer graščak in zvedel, kje bo med letom svatba in kje mrlič. S strani, kjer bo svatba, mu je prihajala naproti godba, s strani, kjer bo mrlič, pa molitev. Preprosti ljudje so zato smatrali rožnovrške graščake za nekake vsevedneže.«⁵⁷ Po mnenju Zmaga Šmitka, ki je podrobno analiziral podobno »sveto drevo« v Paki pri Vitanju,⁵⁸ gre pri takih drevesih za »ikonografijo svetega kraja«, kjer se svetemu drevesu z dvema ali tremi vrhovi pridruži še sveta voda – zdravilni studenec, ki zdravi oči itn. Podobne primere najdemo po Šmitkovem mnenju dovolj pogosto tudi drugod na Slovenskem.⁵⁹ Zdravilno ali pa vsaj zelo blagodejno »sveto vodo« in zato čaščeno vodo tudi najdemo blizu. Orožen poroča o »kapelici 'Rim' pod Lančpergom«, ki je svoje sveto ime dobila zato, ker so se lančperški grofje, ko so se vračali z obiska pri Celjskih grofih, po pitju te studenčnice »počutili tako lahke in čiste, kakor da bi bili v Rimu dobili papeški blagoslov. Od tod baje ime tistega prostora.«⁶⁰

⁵⁴ Več o tem: Hudales, *Škalske zgod(b)ovine*, str. 17 in tam navedena literatura.

⁵⁵ Kmečki lastnik zemljišča, na katerem stojijo skromni ostanki gradu.

⁵⁶ Orožen, *Gradovi in graščine*, str. 59.

⁵⁷ Prav tam, str. 151.

⁵⁸ Šmitk, *Mitološko izročilo Slovencev*, str. 75–86.

⁵⁹ Prav tam, str. 86.

⁶⁰ Orožen, *Gradovi in graščine*, str. 149 in spletno mesto http://sl.wikisource.org/wiki/Ro%C5%BEni_vrh~_Gore%C4%8Dka

Pogled na hribček z razvalinami Škrlinovega gradu.

Namesto sklepa

Preuranjeno bi bilo postavljati zelo dokončne sklepe o značaju in pomenih grajskih ljudskih izročil na osnovi nekaj dni opravljenega terenskega dela na enem samem od območij, kjer so pred osmimi desetletji grajska ljudska izročila bolj ali manj vestno beležili dijaki celjske gimnazije. Danes precej bolj skopo ohranjeno gradivo, kot so ga imeli priložnost zapisati takrat, pa vendarle že kaže neke nove dimenzije tovrstnega izročila, ki ga velja raziskovati še naprej. Nekateri sklepi, ki sem jih na osnovi Orožnovih zapisov in nekaj najdenih primerov izročil o usnjenih mostovih v Švici in Nemčiji že zapisal,⁶¹ ostajajo po mojem mnenju veljavni in jih lahko strnem v nekaj naslednjih vrstic.

Podzemni hodniki in jezera, prav tako kot usnjeni mostovi, so v navezi z grajskimi izročili zanimiva tema, ki jo omenjajo številni zapisi, in večina izročil o starejših srednjeveških gradovih je opremljena z njimi. Nekateri med njimi celo z vsemi tremi. Če v Orožnovem gradivu usnjeni mostovi nastopajo redkeje kot podzemni hodniki, današnje terenske raziskave kažejo, da so vsaj tako pogosti kot ostali.

Ob tem se seveda zastavlja vprašanje zanesljivosti Orožna in njegovih zapisov v knjigi iz leta 1936 – glede na prej omenjena »izumljena izročila« nekaterih Orožnovih dijakov. Prepričan sem, da lahko zanesljivost izročil o usnjenih mostovih še močneje potrdimo, saj se vrsta podobnih zapisov iz drugih slovenskih lokalitet in celo iz širšega srednjeevropskega in slovanskega prostora hitro povečuje. Tudi če je morda prav v primeru izbranih zapisov šlo za nekoliko »svobodno« najstniško (re)interpretacijo slišanih ljudskih pripovedi, pa imajo zapisi gotovo svoje racionalno jedro, ki ga bomo morda z najdbo kakih starejših zapisov iz 19. stoletja še lahko odkrili. Vsekakor pa najdeno gradivo dokazuje, da je večina Orožnovih usnjenih mostov zares tema ohranjenih ljudskih izročil in ne morda plod (pre)bujne domišljije kakega najstnika iz prve polovice 20. stoletja. Tudi moje mnenje, da gre pri razlagi simbolike usnjenih (in platnenih) mostov za področje mitologije, ki je v evropski mitologiji pogosto tesno povezana s simboliko prehajanja iz neba na zemljo, iz človeškega sveta živih v podzemni svet mrtvih, iz minljivega v nesmrtnost, iz čutnega v nadčutno,⁶² ostaja veljavna. Tako stara kot nova grajska izročila

⁶¹ Hudales, O usnjenih mostovih in gradovih.

⁶² Chevalier in Gheerebrant, *Rječnik simbola*, str. 416.

Razvaline Škrilinovega gradu lastniku negujejo kot skalnjak, v katerem najdemo tudi lobanje domačih volov.

potrjujejo tudi, da so »graditelji« mostov in gradov, ki so bili nekdanje pomembne mitološke figure – junaki, ki jih je ljudsko izročilo v srednjem veku spremenilo v gospodarje svojega sveta (grofe, graščake, prince ...) ali pa v figure z nadnaravnimi močmi, v hudiča ali svetnike, v katere so verjeli poslej.

Tudi veljavnost mnenja, da vsebinska analiza izročil nakazuje, da je graditelj usnjenih mostov Veles, čeprav posamezni naši (Orožnovi) zapisi izročila tega ne dokazujejo čisto neposredno, še ni omajana, čeprav je v tem članku navedeno in na novo odkrito izročilo preskopo, da bi omogočalo tovrstno analizo. Še vedno velja, da je usnjeni most sredstvo za uboj mitološkega nasprotnika, in če smo doslej vedeli, da slovanski bog sonca in neba Perun pridobi premoč nad svojim nasprotnikom Velesom tako, da ga vsako leto v poletni bitki nekje pod hrasti (u)bije s strelom, potem bi zgodbe o usnjenih mostovih lahko bili drobci drugega (jesensko-zimskega) dela prvotnega slovanskega mita, v katerem Veles ponovno dobi oblast nad svetom, ko se jeseni spet sprizajni s svojim bratom, pridobi njegovo zaupanje, zgradi usnjen most, ki ga potem po prepiru prereže in Perun z mostom vred zgrmi v brezno. Zdaj lahko ugrabi tudi njegovo lepo ženo/sestro, ki se lahko reši iz bratovega ujetništva samo s skokom s skale, svetu zavladata zimska tema in kaos, ki se konča s ponovnim prihodom pomladi, tj. s ponovno rastjo moči sonca

(in Peruna) in vzpostavljanjem reda v svetu.⁶³ Teza ostaja verjetna, a ker se je medtem že pokazalo, da je problematika prvotnega slovanskega mita precej bolj kompleksna in zapletena, kot smo jo uspeli razkriti doslej, prepustimo raje bolj dokončne sodbe o tovrstnem izročilu prihodnjim obsežnejšim raziskavam v širšem evropskem in slovanskem kontekstu.

Pomembna novost v primerjavi z mojim prvim člankom na to temo pa je, da zdaj lahko zelo upravičeno domnevamo, da je razširjenost tovrstnih izročil izjemna in mnogo bolj pogosta – tako pri nas kot tudi v slovanskem svetu. V času pisanja članka sem namreč naletel na posamezne primere izročil o usnjenih mostovih na Hrvaškem in v Srbiji. Na širšem območju Novega marofa, južno od Varaždina, prav tako poznajo izročilo o dveh gradovih na dveh sosednjih vrhovih večjega hriba, med katerima teče reka Lonja. Oba gradova je povezoval usnjeni most,⁶⁴ poleg tega pa še lepa, s kamnom tlakovana ulica. Prvi grad je bil na hribu Gradišće (268 m. n. v.) in drugi grad na nekoliko višjem hribu Humščak, na obeh vrhovih pa so našli kamnite strukture – na prvem poleg antičnih ostankov tudi še obsežno jamo, polno keramike iz časa okrog 1000 pr. n. š. Sicer pa je zanimivo, da je tudi tu v okolici še mnogo ledinskih imen Gradišće in da sta oba vrhova orientirana v smeri vzhod-zahod. Za Srbijo pa mi je bila posredovana ustna informacija⁶⁵ o platnenem mostu, ki je povezoval Kurvin grad in kraljevski grad na sosednjem hribu. Po njem je kraljica skrivoma odhajala iz mesta v kraljevo posteljo. Internetni viri ustno informacijo potrjujejo, čeprav kraljica včasih postane tudi dama dvomljivega slovesa (kar se menda kaže tudi v imenu mesta), ki čez most ne hodi na sosednji grad, ampak v lokalno cerkev ali pa bližnji samostan sv. Janeza Krstnika, da bi tam molila, a je potem tam v resnici zapeljala popa ali pa mladega meniha v greh.⁶⁶ Na spletnih straneh je bilo mogoče najti tudi podatke o visečem mostu, ki je povezoval stolp trdnjave Miljkovac s sosednjim hribom.⁶⁷

Presenetljivi so tudi podatki, ki sem jih odkril pred nekaj meseci ob krajšem študijskem bivanju na univerzi v Brnu in se nanašajo predvsem na Moravsko. Josef Skutil je v danes skoraj pozabljenem član-

⁶³ To so samo nekatere od ocen in razmislekov, ki so že navedeni v Hudales, O usnjenih mostovih in gradovih, str. 23–25 in jih tu na kratko povzemam.

⁶⁴ Kamena popločena ulica u gradu na brdu i kožni most. Spletni vir: (10. 5. 2014).

⁶⁵ Zanj se zahvaljujem svojemu doktorskem študentu Tomažu Simetingerju, ki mu je informacijo posredoval kolega Goran Pešić iz Niša.

⁶⁶ Курвинград (Копријан): Из Википедије, слободне енциклопедије <http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D1%80%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B4> in spletni vir <http://forum.arheo-amateri.rs/lokaliteti-u-srbiji/koprijan-kurvingrad/> (13. 8. 2014).

⁶⁷ Blog na spletni strani <http://www.gradnis.net/niski-kutak/forumasi-istrazuju-tvrjavu/255/?imode> (13. 8. 2014).

ku, ki je bil objavljen v ugledni etnološki reviji *Česki lid* leta 1946, poročal o predstavah o prazgodovini v moravskem ljudskem izročilu. Del obsežnega članka piše o »zanimivi samostojni skupini povesti, ki se nanašajo na predzgodovinske kraje ..., o usnjenih mostovih, ki pripovedujejo, da sta bili dve mesti – običajno predzgodovinska obzidana utrdba in srednjeveški grad ali novoveški grad – vedno povezani z usnjenim mostom«. ⁶⁸ Potem navaja grad na gradišču – Hradištek, severno od Brna, in drugi grad, kjer je imel grof Šembera pri obranskih vinogradih drugi grad; z enega do drugega gradu naj bi hodil po usnjenem mostu, pri čemer se je ta most za njim zvijal, pri poti nazaj pa se je pred njim odvijal. Nato navaja še številne druge primere, ki so bili včasih zapisani že v 19. stoletju: znamenite lišenske Stare gradove, kjer je bila znamenita neolitska naselbina in ogromno obzidano staroslovansko gradišče, je ljudska povest povezala z usnjenim mostom, čez globoke doline kraške Ričke z nasprotnim horakovskim srednjeveškim Gradiščem. To velja tudi še za utrjen hrib Kolo pri Hluku, kjer naj bi stal samostan, od katerega je usnjeni most vodil do gradu, ki je stal na Hradištku. O drugem vrhu z imenom Hradištek pri Vlčnovu pa se je govorilo, da so ga nanosili vojaki v pokrivalih in naj bi bil z bližnjim Valem povezan z usnjenim mostom. Še v času nastanka članka (1946) so tu ob slovesnih priložnostih prižigali kresove. Usnjeni most pa naj bi vodil tudi v Bohuslavcih na Kyjovskem s trdnjave Tvrze na grad v vasi. Skutil nato zaključil: »Dobro bi bilo predelati motiv o usnjenih mostovih na osnovi bogatejšega materiala«, a je bil njegov članek kmalu pozabljen, motiv pa je ostal neobdelan.

Ob koncu prispevka naj omenim še nov element, ki ga novo pridobljeno gradivo v tem članku lahko prispeva k razlagi številnih grajskih izročil, predvsem tistih njegovih elementov, ki nosijo sledi predkrščanske mitologije. Moji prvi razmisleki so seveda temeljili na podobi »svete krajine« naših predkrščanskih prednikov, ki je temeljila na svetem trikotniku Perun–Veles–Mokoš, ki bi jo lahko (vsaj v sledovih) našli v vsakem zaokroženem območju. Grajska izročila v to sveto krajino in predstave domačinov o njej vstopajo kasneje, ko lokacije najstarejših srednjeveških gradov v predstavnem svetu domačinov prevzamejo nekatere mitološke prvine in značilnosti svete krajine iz poganskih časov. Doslej že dobro vemo, da je veliko najstarejših cerkva nastalo na mestu predkrščanskih svetišč in da so posamezni svetniki zavzeli mesta točno določenih poganskih bogov. Kako je s tem v primeru gradov in njihovih lastnikov, ki so tudi dobivali točno določene »božanske« (vražje) attribute? Ali so podobno kot cerkve tudi srednjeveške gradove postavljali na točno določena in s pomeni, ki jih danes ne poznamo več, natančno definirana mesta,

ali pa so se ti pomeni in atributi »selili« na gradove in k njihovim lastnikom? Kaj je v tem pogledu z medsebojnim odnosom – opozicijo med Gradišči in gradovi, ki so večinoma kamnite strukture iz dveh zelo različnih časovnih obdobij in so vsaj dobre pol tisočletja narazen? So se graditelji kakorkoli (in zakaj?) ozirali na lokacije antičnih ali še starejših gradišč v svoji neposredni okolici, ali so take mitološke povezave (z usnjenimi mostovi in podzemnimi hodniki) obstajale v pokrajini, še preden so bili gradovi zgrajeni, ali pa so le plod kasnejših mitoloških predstav domačinov, ki so v taki krajini živeli? Ali tovrstne mitološke poteze in povezave gradovi in Gradišča dobijo šele potem, ko gradovi niso več živi in so le še ruševine? Podobnih vprašanj bi si lahko zastavili še veliko, odgovore nanje pa bo seveda težje poiskati, saj zahtevajo zelo interdisciplinaren pristop vseh, ki jih gradovi kakorkoli zanimajo. Prepričan pa sem, da bi bili rezultati zelo zanimivi za zgodovinarje ali kasteologe, ki bi bili bogatejši za marsikatero spoznanje o vlogi gradov v njihovem fizičnem, predvsem pa socialnem okolju. Prav tako pomembni pa bi bili seveda tudi za etnologe, raziskovalce mitologije in ljudskih izročil, ki so predolgo veljala za brezčasna in nespremenljiva. Odgovori na tu zastavljena vprašanja pa bi nam lahko razkrili tudi nekaj odgovorov na vprašanja o dinamiki in razvoju mitoloških predstav v zadnjem tisočletju in pol.

LITERATURA

- Belaj, Vitomir: *Hod kroz godinu: Pokušaj rekonstrukcije prabravatskoga mitskoga svjetonazora*. Zagreb: Tehnička knjiga, 2008.
- Chevalier, J. in A. Gheerebrant: *Riječnik simbola*. Zagreb: Nakladni zavod, 1983.
- Fijavž, Barbara, Barbara Robida, Gorazd Rituper, Jerneja Šubelj, Samo Zorec: *Zgodbe o gradovih, usnjenih mostovih in podzemnih predorih: Terensko poročilo za etnološki praktikum: etnološka muzeologija*. Študijsko leto 2013/14. Mentor: doc. dr. Jože Hudales.
- Golec, Boris: *Zrušitev starega dobrnskega gradu Schlangenburg (Kačji grad) med legendo in zgodovino* (v tej številki Kronike).
- Hudales Jože: *O usnjenih mostovih in gradovih. Usnjarstvo na Slovenskem. Zbornik referatov simpozija v okviru prireditve ob občinskem prazniku občine Šoštanj*. Šoštanj: Muzej Velenje in Muzej usnjarstva na Slovenskem, 2013, str. 7–31.
- Hudales, Jože: *Bolnišnica Topolšica: 90 let*. Topolšica: Bolnišnica Topolšica, 2009.
- Hudales, Jože: *Castles in Slovene folk tradition: some examples from the Šaleška Dolina Valley. The castle as social space: book of abstracts and field-trip guide / Die Burg als sozialer Raum : Zusammenfassungen der Vorträge und Exkursionführer /*

⁶⁸ Skutil, Moravski lydovy, str. 129–135. Za delni prevod teksta se zahvaljujem Veroniki Šoster.

Grad kot družbeni prostor : povzetki predavanj in vodnik po ekskurzijah. Castrum Bene 12 (ur. Katarina Predovnik). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2011.

Hudales, Jože: *Drobci iz zgodovine Stare vasi. Moj kraj KS Stara vas* (ur. Peter Rebernik in Senka Karlovčec). (Pozojeva zbirka, Moj kraj). Velenje: Pozoj, 2011.

Hudales, Jože: Mesto na robu jezera: Prolog in epilog. *Jezero na robu mesta* (ur. Vlado Vrbič in Dušan Dim). Velenje: Knjižnica, 2012.

Hudales, Jože: *Škalske zgod(b)ovine in škalske identitete. Škalske zgodbe: zbornik.* (ur. Jože Hudales in Vera Pogačar.), 1. izd. Škale: Revivas – društvo za oživitve in promocijo vasi, 2012.

Hudales, Jože: *Topolšica skozi čas. Moj kraj KS Topolšica* (ur. Peter Rebernik in Jožica Rogelšek). (Pozojeva zbirka, Moj kraj). Velenje: Pozoj 2010.

Orožen, Janko: *Gradovi in graščine v ljudskem izročilu.* Celje: Mohorjeva družba. 1936.

Orožen, Janko: *Gradovi in graščine v narodnem izročilu: Gradovi in Graščine ob Savinji Sotli in Savi.* Celje: Zvezna tiskarna v Celju. Nekateri objavljene na spletnem naslovu: http://sl.wikisource.org/wiki/Gradovi_in_gra%C5%A1%C4%8Dine_v_narodnem_izro%C4%8Dilu_I.

Perko, Drago: *Geografija Slovenije* 3, 2001. - Internetni vir; <http://books.google.si/books?id=WzII3xXufJEC&pg=A172&lpg=PA172&dq=dobrnsko+podolje&source=bl&ots=fGfQuGdMow&sig=fNv5rDAZJ-TIbKnLcXiqlMg9o&hl=sl&sa=X&ei=bZAeVPOYBsnygPvoYL4CA&ved=0CB0Q6AEwAA#v=onepage&q=dobrnsko%20podolje&f=false> (13.8. 2014).

Pleterski, Andrej: Nekateri topografski vidiki obrednih mest. *Studia ethnologica Croatica* 21, 2009, str. 27–46.

Pleterski, Andrej: Strukture tridelne ideologije v prostoru pri Slovanih. *Zgodovinski časopis* 50, 1996, str. 169–185.

Sever, Leopold: *Prazgodovinski svatje in mi: kultura staroveških gradiščarjev jasno odseva tudi v naš čas.* Ivančna Gorica: Turistični društvo, 2009.

Skutil Josef: Moravski lydovy nazor a predstavy o praveku. *Česky lid*, 1946, str. 29–135.

Slatinek, Zoran: *Lemberg: grad in trg.* Lemberg: samozaložba, 2013.

Šmitek Zmago: *Poetika in logika slovenskih mitov: Ključi kraljestva.* Ljubljana: Študentska založba, 2010.

Šmitek, Zmago: *Mitološko izročilo Slovencev: Svetinje preteklosti.* Ljubljana: Študentska založba, 2004.

Terenski zapisi Jožeta Hudalesa, zvočni zapisi avtorja posneti v letu 2014.

Toporov, Vladimir: *Predzgodovina književnosti pri Slovanih. Poizkus rekonstrukcije.* Ljubljana: Filozofska fakulteta, Zupaničeva knjižnica 9, 2002.

Vrbič, Ajda: *Arheološka topografija in ustno izročilo Ša-*

leške doline (diplomska naloga). Ljubljana: Oddelek za arheologijo Filozofske fakultete, 2010.

S U M M A R Y

The castles at Dobrna and its surroundings in folk tradition

In his contribution, the author continues the discussion on the folk tradition concerning leather bridges, which remained completely neglected until he first opened it in 2013. At the focus of the discussion at hand is the local tradition on the Dobrna or Snake (Schlangenburg) Castle at Dobrna and some other castles in the surrounding area. The author first summarises the notes of Janko Orožen and his pupils from the Celje Grammar School, which were published in 1936 in the book *Gradovi in graščine v ljudskem izročilu* [*Castles and Mansions in Folk Tradition*], and then compares them to the preserved and now written fragments of an oral tradition he collected at Dobrna and its surroundings with a group of his students in May 2014. This time, too, most attention is devoted to the fragment concerning a (leather) bridge that once connected the Dobrna Castle with the nearby Gradišče pri Dobrni – a Hallstatt settlement according to the archaeological finds, situated south of the Church of St. Nicholas. The comparison of this fragment to the presently preserved traditions and those written by Orožen decades ago on the castles in Dobrna's immediate vicinity shows that even today, as the traditional lore concerning castles has all but disappeared, one may still encounter many more traditions on bridges between the (present) ruins of the medieval castle and the nearby hill Gradišče than in Orožen's book. Whereas Orožen's traditions concerning leather bridges between two neighbouring »castles« (one of them usually being Gradišče) are set in the nearby surroundings of Dobrna, especially Vitanje, Vojnik and the Šentjur area, the recently written material from the field mentions at least three other locations in the immediate vicinity with leather bridges: Lančperg, Rožni vrh–Gorečka and Helfenberg. Interestingly, the number of traditions concerning leather bridges is extremely high, especially in the so-called Dobrna plain and on its fringes. Nevertheless, every narrative on a leather bridge connecting two »castles«, where the passage was usually rendered difficult by a valley, a stream, a gorge or a lake, also contains an indication of a nearby hill called Gradišče, as well as caves, gorges or streams whose names include the word »hud(a)« [Devil's, evil]. In the author's opinion, this testifies to very old mythological bases of the tradition, through which

almost every corner of this area incorporated a similar »setting« of the mythological narrative that still remains largely unknown to us. With his analysis of the poorly preserved fragments, the author continues to build on the hypothesis that the preserved fragments are in fact the remnants of the original Slavic myth on the struggle between two divine bro-

thers Perun and Veles, as has in the last decades been revealed by such authors as Vladimir Toporov and Nikolaj Mikhailov, Andrej Pleterski, Zmago Šmitek, Vitomir Belaj, and others. The author concludes his contribution by listing a few examples of similar traditions in Moravia, Serbia and Croatia.

Ostanki gradu Schlangenburg leta 1929.